

enim invenitur aliqua lex sub gravi præcepto jubens memoriter retinere verba symboli, sufficit enim res ipsas, non verba recordari, licet si ex negligentia omitterentur culpam saltem venialem agnoscit Suarez et Navarro citati propter praxim, et usum communem Ecclesiæ, et ne aliquis exponatur periculo non retinendi memoriter res ipsas: si vero non obstat negligentia, vel contemptus, sed naturalis aliqua incapacitas, excusantur a culpa.

VIII. Dico sexto: In ordine ad operandum tenentur omnes scire præcepta decalogi, et præcepta de sacramentis, præsertim de iis quæ magis necessaria sunt ut baptismus, pœnitentia, eucharistia, et de aliis quando suo tempore recipiuntur, sicut exigitur in vita christiana. Item circa obedientiam, quæ debetur prælati Ecclesiæ, præsertim supremo capiti, et habere notitiam necessitatis orationis, saltem ipsas orationes sciendo, quamvis ab hoc ultimo Suarez ubi supra excuset a culpa mortali, qui nesciret orationem dominicam. Hæc autem omnia constant ex ipsa praxi, et usu Ecclesiæ circa fideles, et quia necessaria sunt ista ad vitam christianam, modo christiano exercendam, ergo necesse est illa scire.

IX. Dico septimo: Majores in Ecclesia tenentur proportionate ad officia, quæ exercent, scire etiam subtilissima mysteria fidei; tenentur fidem explicare, et defendere. Et possumus distinguere tres ordines. Primi sunt, qui aliquod sacramentum ministrant plebi, sed non doctrinam, ut simplices sacerdotes: secundi, qui etiam doctrinam ministrant sive ex officio, ut parochi, sive ex commissione, ut alii sacerdotes, qui confessiones excipiunt, prædicant, aut docent: tertii, qui sunt simpliciter doctores fidei, tam in defendendo illam ab erroribus,

quam in judicando de illa in Conciliis, et promovendo eam in populis, et tales sunt episcopi. De quibus omnibus in additionibus quæst. xxxvi, artic. II, præsertim ad primum, sic inquit D. Thomas: « Ad primum dicendum, quod sacerdos habet duos actus, unum principalem supra corpus Christi verum; et alterum secundarium supra corpus Christi mysticum (id est, super fideles, seu Ecclesiam) et ideo aliqui ad sacerdotium promoventur, quibus committitur primus actus tantum, sicut religiosi, quibus cura animarum non committitur, et a talium ore lex non requiritur, sed solum quod sacramenta conficiant: et ideo talibus sufficit, si tantum de scientia habeant, quod ea, quæ ad sacramentum perficiendum spectant, rite servari possint, (verbi gratia, quod sciant ea quæ pertinent ad legitimam materiam, et formam sacramenti, et cæremonias ordinarias.) » Alii autem promoventur ad alium actum, qui est supra corpus Christi mysticum, et a talium ore populus legem requirit, unde scientia legis in eis esse debet, non quidem ut sciant omnes difficiles quæstiones legis, quia in his debet ad superiores recursus haberi, sed ut sciant ea quæ populus debet credere, et observare de lege (scilicet quoad mores exponendos, et fidem explicandam, sicut requirit populus) sed ad superiores sacerdotes, scilicet episcopos pertinet, ut etiam ea, quæ difficultatem in lege facere possunt, sciant, et tanto magis, quanto in majori gradu collocantur. » Hæc D. Thomas. Quæ valde observanda sunt pro pluribus scrupulis circa sufficientiam eorum, qui ordinandi sunt, vel approbandi ad beneficium parochiale, vel ad confessiones audiendas.

X. Circa tempus quo obligat præceptum fidei dico ultimo: Præceptum affirmativum fidei (negativum

enim semper obligat) quoad illos tres actus, scilicet addiscere, credere, et confiteri fidem, obligat aliquando ratione sui, et per se, aliquando ratione alterius, et per accidens. De hoc posteriori non potest dari certa regula, quia ea, quæ sunt per accidens non cadunt sub arte, sed quando occurrit aliquis actus, quisine fide exerceri non potest, verbi gratia, aliquis actus charitatis, vel spei, aut contritionis, vel religionis circa sacramenta aut orationis, quæ secundum fidem facienda est, tunc ratione istius casus occurrentis, vel similibus, quando obligant obligabit etiam præceptum fidei. Per se autem obligat actus credendi in initio, et fine vitæ, quia tunc tenetur homo converti, et accedere ad Deum: *Accedentem autem ad Deum oportet credere*, ut ait Apostolus Hebr. XI, et vocamus initium vitæ, quando pervenit aliquis ad usum rationis, vel moraliter accipiendo illud instans, vel physice juxta varias opiniones: in aliis vero temporibus aliquoties tenetur homo exercere actum fidei, sicut et aliarum virtutum, quia tenetur vivere vita christiana, quæ per actus virtutum exercetur, sed tempus non est determinatum, licet aliqui voluerint assignare illud in diebus festis, vel saltem solemnioribus, quando aliquis articulus, seu mysterium fidei celebratur. Sed sine fundamento, cum de hoc neque sit aliqua lex, neque præcisa consuetudo. Illud tamen advertendum est, sufficienter satisfieri huic præcepto quando aliquis se exercet in actibus illarum virtutum, quæ ad sui exercitium requirunt actum fidei, verbi gratia in charitate, aut pœnitentia, aut susceptione sacramentorum, et similibus: sicut etiam pro articulo mortis satisfacit qui convertitur ad Deum, vel sacramenta suscipit proxime ad mortem, in his enim fides exercetur.

XI. Circa actum addiscendi fidem, jam supra conclusione tertia diximus obligari eum, qui nescit fidem, et quoties illam nescit: circa actum vero confitendi fidem exterius si loquamur de jure divino regulam tradit D. Thomas hic quæst. III, articulo II: « Quod tunc obligat quando ex dimissione hujus confessionis subtraheretur honor debitus Deo, et etiam utilitas proximis impendenda, ut si aliquis interrogatus de fide, taceret, et ex hoc crederetur, vel quod non haberet fidem, vel quod fides non esset vera, vel alii per ejus taciturnitatem averterentur a fide. In his casibus confessio fidei est de necessitate salutis. » Itaque non sufficit aliquem interrogari de fide quomodocumque ut obligetur eam manifestare, sed oportet, quod ex omissione confessionis, vel cedat in injuriam Dei, vel ipsius fidei, vel in detrimentum proximorum, sicut communiter accidit in persecutione martyrii, præsertim quando quis publice interrogatur a tyranno.

DISPUTATIO V.

DE SUBJECTO ET CAUSA FIDEI.

ARTICULUS I.

In quibus subjectis non inveniatur fides?

I. Respondeo, et dico primo: In dæmonibus, et damnatis non manet fides infusa, potest tamen manere acquisita. De hac secunda parte conclusionis jam supra sæpe diximus, dari in dæmonibus fidem acquisitam, quia ut dicitur Jacobi II: *Dæ-*

mones credunt, et contremiscunt. In prima autem parte conclusionis conveniunt communiter theologi, et ad minus tamquam improbabilem reputant opinionem Durandi, qui oppositum docuit de damnatis, et magister Bagnez eum acrius censurat.

II. Cæterum causa ob quam fides corrumpatur in dæmonibus, et damnatis non facile redditur, supponendo quod non habent dissensum circa objecta fidei, neque peccaverunt peccato infidelitatis tam dæmones, quam fideles, qui damnantur: communiter autem solet assignari duplex causa. Prima est ex parte Dei, quia subtrahit influxum conservantem habitum fidei propter statum damnationis perpetuæ, ob quam meretur privari illi dono supernaturali damnatus, et quia fides de se ordinatur ad justificationem, quæ in illo statu est impossibilis. Sic Cajetanus in præsentis quæstione v, articulo ii; Lorca ibi disp. xxx; Bagnez ibidem dub. i; Suarez disp. vii, sect v; Torres disp. XLIII, dub. ii. Sed non video fundamentum hujus subtractionis concursus, suspendere autem concursum, seu influxum non per introductionem alterius formæ, sed per puram suspensionem, est annihilatio, docet autem D. Thomas i part. quæst. civ, articulo iv Deum neque in ordine gratiæ, neque naturæ aliquid annihilare. Deinde, quia in damnatis fidelibus remanet character qui est qualitas supernaturalis, et donum quoddam gratiæ, ut communiter docent theologi cum D. Thoma iii part. quæst. LXIII, articulo v ad tertiam. Et licet non sit habitus operationis bonæ vel malæ, est tamen receptivus, vel activus ministerialiter eorum quæ sunt divini cultus, et sanctorum, quibus vel justificatio recipitur, vel præhabetur, quæ omnia in statu damnationis sunt impossibilia, ergo sicut ille status damnationis non petit

quod Deus annihilaret characterem, quomodo petit, quod annihilaret fidem.

III. Secunda causa affertur a magistro Bagnez, et Lorca ex parte damnatorum, scilicet, quia corrumpitur pia affectio. Contra quod objicit Torres, quia hoc solum probat directe de actu fidei, ad quem requiritur motio voluntatis, non de habitu ad cujus conservationem non requiritur pia affectio, nec enim aliquis movetur a voluntate ad retinendum habitum, sed ad eliciendum actum. Item quia currit eadem difficultas de habitu ipso piæ affectionis a quo corrumpatur.

IV. Et ideo dicendum videtur probabilius, quod voluntas Angeli, vel hominis in statu damnationis manet firmata in malo per obstinationem habitualement, ut docet D. Thomas i part. quæst. LXIV, articulo ii et iv contra gentiles, cap. xcv. Et hac ergo dispositione habituali, et per modum status, qua obstinatur voluntas in malo, destruitur omnis habitualis dispositio ad bonum, et consequenter habitus piæ affectionis, quo inclinatur voluntas ad credendum, sicut oportet, ex quo ulterius redundat ad intellectum, quod sit indispositus ad credendum modo supernaturali, et secundum affectum ad ipsas res credibiles: cum autem fides non subjectetur in ipso intellectu absolute, sed ut moto, et disposito a voluntate (sicut supra diximus, et docet D. Thomas, hic quæst. iv, art. ii) remota habituali dispositione piæ affectionis, removetur dispositio ad recipiendam fidem, sicut remoto lumine gloriæ removetur unio essentiæ divinæ in ratione speciei, et remota diaphaneitate removetur lux a subjecto: cæterum character remanet in damnatis, quia est qualitas supernaturalis pure constituens aliquem in ratione ministri Christi, non autem rectificat potentias ani-

mæ, vel actus earum, nec dependet a pia affectione voluntatis, unde non habet causam a qua corrumpatur, repugnat autem cum statu perpetuæ damnationis qualitas bene ordinativa subjecti, vel operationum, non qualitas constitutiva ministri, quia ministerium pertinet ad subjectionem, quæ conversatur etiam puniendo: bona autem ordinatio, etiam initiativa, et fundamentalis ibi non datur: *Ubi nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat.*

V. Dico secundo: In hæretico nullo modo manet habitus fidei infusæ, neque respectu articulorum, quos discredet, neque respectu aliorum, quos non discredet: sumitur ex Concilio Tridentino sessione vi, capite xv, ubi inquit: « Asserendum est non modo infidelitate, per quam et fides ipsa amittitur, sed etiam quolibet alio peccato mortali quamvis non amittatur fides, etc. » Ubi Concilium absolute affirmat infidelitate amitti fidem, hæresis autem infidelitas est. Et Paulus dicit de quibusdam hæreticis i ad Timoth. i: *Quod circa fidem naufragaverunt*, ergo hæretici amittunt fidem, sicut etiam sunt extra Ecclesiam, ut determinatur in extravaganti Unam sanctam de majoritate et obedientia: non sunt autem extra Ecclesiam, nisi quia fidem amittunt, nam sola amissio charitatis non ponit extra Ecclesiam. Quod vero non remaneat fides infusa respectu eorum quæ credit hæreticus probatur, quia fides infusa respectu eorum quæ creduntur per Scripturam, et publicam propositionem Ecclesiæ, est unius indivisibilis rationis, quia innititur unico indivisibili motivo, scilicet auctoritati divinæ, ut captivanti intellectum nostrum, unde videmus, quod quando aliquid de novo definitur, vel proponitur a Deo, non datur novus habitus fidei, sed idem fertur in omnia illa credibilia; ergo si fidem

amittit hæreticus, ut dicit Concilium Tridentinum totum habitum fidei amittit, alioquin ratione peccati daretur aliquod donum supernaturale, et ad credendum arbitrio id quod vult moveretur aliquis æquali motione Dei, seu lumine infuso.

VI. Quia vero fides amittitur in hæretico per contrarium dissensum, quia non credit ex subjectione ad regulam fidei, restat explicare, an physice expellatur fides per peccatum infidelitatis, an solum moraliter, et demeritorie. In quo pater Suarez disp. vii de fide, sectione quarta tenet habitum fidei non expelli physice per infidelitatem, sed solum moraliter morali dispositione, seu demeritoria. Dicitur dispositio, quia eo ipso quod dissentit ab uno articulo, manet impeditus ne eliciat assensum circa alios ex fide supernaturali, et sic ex tali impedimento non remanet in illo habitus; negat autem hanc dispositionem esse physicam; tum, quia sicut actus boni disponunt ad habitus infusos non physice, sed moraliter, ita actus mali ad expulsionem habituum infusorum; tum, quia licet actus infidelitatis impediret physice, ne exirent actus fidei, non tamen destrueret ipsum habitum fidei, quia semper homo manet potens ad exercendum actum fidei, mutando actum infidelitatis, satis ergo est quod illa dispositio sit moralis. Quod vero physice non expellat infidelitas fidem probat iste auctor, quia neque expellit effective, neque formaliter: non effective, quia infidelitas non causat aliquam formam per se oppositam cum habitu fidei, quoniam solum potest causare oppositum habitum erroris, qui tamen neque simpliciter producit primo actu, cum in primo actu expellatur fides, nec etiam si producat, non habet immediatam repugnantiam cum habitu infuso fidei quia habitus infusi, et ac-

quisiti non contrariantur, ut patet in peccatore habente multos habitus vitiosos, qui non statim expelluntur per gratiam, quando quis justificatur; non formaliter, quia actus nunquam est forma opposita habitui formaliter, ut etiam docet D. Thomas 2-2, quæst. xxiv, articulo xii, sicut in re naturali non repugnant motus sursum, et gravitas inclinans deorsum; ergo actus infidelitatis formaliter non expellit habitum fidei. Et præterea actus infidelitatis subitus sine deliberatione, vel per ignorantiam invincibilem habet totam entitatem physicam, quam infidelitas deliberata: et tamen non expellit fidem, ergo non expellitur ab actu physice.

VII. Nihilominus oppositum omnino tenendum est, et dicendum inter actum infidelitatis, et habitum fidei intervenire veram, et realem oppositionem, non solum demeritoriam, sed etiam physicam, sufficientem ad expellendum habitum fidei. Potest autem dupliciter explicari hæc oppositio; uno modo, quia actus infidelitatis ponit dispositionem repugnantem infusioni ipsius habitus fidei, sicut qui claudit fenestram ponit dispositionem repugnantem physice illuminationi, scilicet opacitatem, et hoc modo dicit D. Thomas secunda secundæ citata, quod peccatum mortale opponitur charitati, et gratiæ, scilicet impediendo influentiam Dei in animam, sicut impeditur lux in aere per corpus opacum: ita hoc modo per actum infidelitatis quod aliquis non vult credere, nisi quod sibi placet, ponitur obstaculum infusioni habitus, qui inclinât ad credendum, captivando intellectum in omnibus Deo revelante. Sed quia hic modus oppositionis habet easdem difficultates, quæ inter charitatem, et peccatum mortale sunt, an scilicet sit contrarietas solum demeritoria, vel

etiam physica, remitto hoc ad tractatum de charitate.

VIII. Alio modo opponitur infidelitas specialiter habitui fidei, non ex parte infusionis Dei tantum, sed ex parte rationis formalis credendi, ita quod seclusa omni ratione demeriti, et solum considerando rationem formalem fidei, et rationem formalem infidelitatis inter se contrariantur, non sicut error circa unam conclusionem, qui non opponitur toti scientiæ, sed tantum illi conclusioni particulari: sed quia quælibet infidelitas opponitur toti, et integræ rationi formali fidei, et ideo totam destruit, sicut optime advertit Cajetanus quæst. v, articulo iii. Ratio autem efficax est, quia de intrinseca ratione hæresis, et infidelitatis est pertinacia, et adhæsiō ad proprium iudicium, ut docet S. Thomas hic quæst. v, articulo iii, ergo actus hæresis affert secum conditionem destructivam habitus fidei, quia modo habituali opponitur ipsi rationi formali fidei, quæ est veritas prima revelans, et captivans intellectum, non autem relinquens eum iudicio proprio: huic autem per dissensum opponitur hæresis, et simul ponit habitualement dispositionem, quia affert suam pertinaciam discredendi; ergo unico actu potest generare dispositionem habitualement contrariam habitui fidei, scilicet pertinacem adhæsiōnem ad proprium iudicium, et consequenter expellit physice illum habitum, qui ad sui conservationem exigit oppositam dispositionem: sicut ille qui destruit dispositiones corporis humani, physice expellit animam quæ sine illis non potest in corpore conservari; et sicut unicus actus demonstrationis generat scientiam, quia perfecte convincit intellectum, et sic vincit illius resistentiam, ut ostendit D. Thomas 1-2, quæst. li, art. iii, et consequenter expellit oppositum errorem, sic ac-

tus afferens secum pertinaciam, quæ est habitualis dispositio opposita fidei, expellit illam a subjecto non formaliter immediate, sed formaliter dispositive, et mediate, et quia fides est indivisibilis pro omnibus credibilibus non potest expelli quoad unum, quin destruat, et expellatur quoad omnia.

IX. Ad rationes patris Suarez, negamus actus bonos non disponere subjectum physice ad habitus infusos, non quidem producendos, sed infundendos subjecto, sicut dispositiones ad animam rationalem non producunt illam, sed uniunt corpori, et tamen physice disponunt, de quo disputari solet in materia de gratia, et pœnitentia. Sed quidquid sit de hac quæstione, saltem constat habitus aliquos sive infusos, sive acquisitos exigere ad sui conservationem in subjecto aliquas dispositiones, sine quibus in illo esse non possunt, sicut sine conversione naturali ad Deum non est conversio, et rectitudo supernaturalis, et sine prudentia non sunt virtutes morales, et sine pia affectione non est fides, quæ licet non sint dispositiones ad recipiendum physice illos habitus, sunt tamen necessariæ ad conservandum illos, sicut anima non recipitur in dispositionibus, et tamen sine illis non potest physice conservari in corpore, unde qui destruit dispositiones destruit formam, et expellit illam: sic qui ponit pertinaciam circa errorem fidei, expellit ipsum habitum fidei, et quando inquiritur an expellat habitum effective, vel formaliter, dico, quod effective mediante dispositione pertinacis inhæsiōnis, quam relinquit in subjecto, quæ pertinacia non est forma directe opposita fidei, sed dispositive quatenus non compatitur oppositam dispositionem, scilicet intellectum non esse repugnantem, sed captivatum Deo, hoc destruit

pertinacia opposita, igitur licet actus formaliter non repugnet habitui, potest tamen generari ex actu dispositio aliqua habitualis opposita dispositioni requisitæ ad habitum, et talis est pertinacia hæresis. Infidelitas autem indeliberata, vel ex ignorantia invincibili non habet adjunctam pertinaciam, et sic non opponitur fidei.

X. Circa fidem autem acquisitam, quæ manet in hæretico, vel damnato est advertendum istam fidem non generari ex actibus infusis, vel ex testimonio divino supernaturali modo proposito, sicut ad fidem, sed modo naturali, nam aliquando credimus res fidei ex testimonio, seu motivo humano, verbi gratia, ex relatione parentum, vel prælatorum Ecclesiæ, aut similium; vel si de facto non credimus illi testimonio, quia fallibile est, et non compatitur cum infallibilitate fidei divinæ, tamen qui fit hæreticus, vel damnatus potest recordari illius testimonii humani, et vel ex illo, vel ex proprio iudicio, quia sic sibi videtur duci ad credendum unum, et non aliud, vel saltem ad credendum id esse dictum a Deo, non tamen ex pia affectione, et modo supernaturali, sed ex eo quod non potest aliter facere, convictus tanta credibilitate signorum, ut supra explicuimus.

XI. Dico ultimo: In beatis non remanet habitus fidei. Est communis theologorum, licet in oppositum citetur Durandus; tenet illam D. Thomas 1-2, quæstion. lxxvii, articulo iii et v, et hic quæstione i, articulo iv et v, et in iii, distinct. xxxi, quæstione ii, articulo primo, deduciturque a patribus, et doctoribus, et ex illo primo Corinth. xiii: *Cum venerit quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte est.* Sed habitus fidei non est perfectus in cognitione clara, sed ex parte, quia obscure